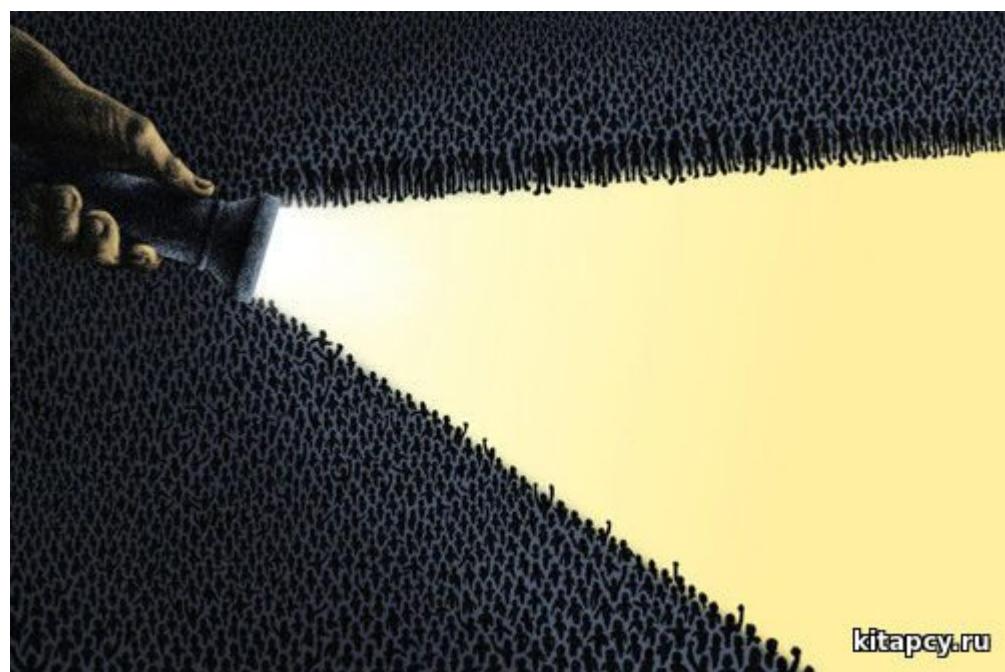

Dünýädäki köpdürlilik demokratiýanyň dürli formalarynyň bolmalydygyny görkezýär

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Dünýädäki köpdürlilik demokratiýanyň dürli formalarynyň bolmalydygyny görkezýär DÜNÝÄDKI KÖPDÜRLILIK DEMOKRATIÝANYŇ DÜRLİ FORMALARYNYŇ BOLMALYDYGINY GÖRKEZÝÄR

kitapcy.ru

Parahatçylykly dünýä dürli-dürli medeniýetleri öz içine almalydyr we şol bir ýagdayda durnukly düzgünde dürli sistemalary düzümine girizmelidir

Arada dürli ýurlarda ýasaýan tanyş-bilişlerim bilen demokratiýa barada pikir alyşdyk.

Tanyşlar dürli syýasy režimlerden we medeni gatlaklardan gelip çykandygy hem-de demokratiýa babatda garaýylaryndaky meňzeşliklerden we tapawutlylyklardan ötri örän gyzykly we çekeleşikli gürrüň boldy.

Saud Arabystanly bir tanşym Gurhanyň muslimanlary dürli

meseleleri çözmek için bir-birlerine sala salmaga çağyrýandygyny aýtdy.

Arap dilinde «şura» sözi sala salmak, geňeşmek, maslahatlaşmak manysyny berýär. Saud Arabystanynyň Şura geňeşi hökümetiň ähli taraplarynyň pikirlerini diňleýän, döwletiň ösüsi we adamlaryň meseleleri boýunça ikitaraplaýyn pikir alşylýan edaradır. Biziň çekişmämiz maňa düýpli täsir etdi we öz edýän pikirlerimi orta atmaga iterdi.

Demokraýa näme? Ol üýtgewsiz modelmi?

Baý-garyplyga ýa-da ýokary-pes intellektual derejä garamazdan demokratiýa adamzadyň umumy gymmatlygydyr we dünýäniň çar künjünde ýasaýan adamlar üçin birleşdiriji idealdyr. Emma bu gymmatlyga we ideala nädip ýetmelidigi ýurtlaryň hut öz ygtyýarlygyna, öz ynsabyna goýulmalyfyr. Çünkü her ýurduň öz hakyky ýagdaýy bilen baglanyşykly özüne mahsus ýörelgesi we öz ýoluny saýlap-seçip almaga haky bar. Hytaýda şeýle gadymy atalar sözi bar: «Huaýnanda ýetişen pyrtykal, Huáýbeýde ýetişenem. Ýapraklaram birmenzeş, emma tagamy başga».

Ýurtlaryň taryhy, döwletiň şertleri, sosial şertler nähili bolanda-da, ýeke-räk demokratik modeliň ornaşdyryljak bolmagy tebigatyna mahsuslykda eýýäm demokratiýa bolup bilmez. Munuň özi gutulgysyz ýagdaýda ylalaşyp bolmajak şertleriň döremegine alyp barýar.

Diňe saýlawlarda ses bermek hukugyna seredip, şol ýurduň demokratiýasyna dogry baha berip bolmaýar. Eger halkdan edilýän talap diňe saýlawlarda ses berip, soñundanam hiç zada goşulman gezmek bolsa, bular ýaly demokratiýa eýýäm diňe formallykdan ybaratdyr. Eger bir ýurtda demokratiýa ýok bolsa, halk barybir iň soňky sözünü aýdyp dynýar.

Demokratiýanyň derejesi adamlaryň «ýeterlik gatnaşyk duýgusynyň, minnetdarlygynyň we girdeji duýgusynyň» barlygy-yoklugy bilen baglanyşyklydyr. Belli nir ýurduň modeline we ölçeglerine seredip, bütindünýä demokratiýasynyň derejesi hakda gürlemek ýalňş bolar.

Hytaý halkynyň demokratiýasy praktikada dolulygy bilen demokratiýanyň bir görnüşidir. Munuň bilen birlikde halkyň demokratik saýlawlar, demokratik karara gelme, demokratik

dolandyryş we kanunlara laýyklykda demokratik gözegçilik ýaly hak-hukuklardan peýdalanmaklaryny göz öňüne tutýaryn.

Bu ýerde demokratiýa halkyň syýasy durmuşynyň hemme ugurynda hemmetaraplaýyn ýurduň hojaýynydygy hakykatynda wekilçilik edilýär.

Adamlar ýurduň ösüşinden jemgyýetçilik dolandyryşyna çenli her bir ugra doly goşulyp-gatnaşyp bilýär.

Hytaýyň gülläp ösmeginiň şular ýaly ýyldyrym çaltlygynda bolup geçmeginiň düýp syry adamlaryň sosial ösüše bolan joşgunly goşandynda ýatyr.

Şeýlelikde Hytaý adamlaryň durmuşynda göze ilerlik gowulandyrmalary amala aşyrmagyň ýany bilen dünýäniň iň uly ikinji ykdysady güýjüne öwrüldi, orta derejeli köpöwüşginli jemgyýet kemala getirdi we çakdanaşa garyplyk problemasyny çözdi.

Hytaý hökümeti şular ýaly adamy öñe tutýan tebigaty mahsus epidemiýa garşı goreşde hemise adamlaryň howpsuzlygyny we jan saglygyny üns merkezinde saklady we tutuş jemgyýeti ýokanç epidemiýany ýeňmek üçin bileleşip işlemäge höweslendirdi. Munuň bilen birlikde halkara gatnaşyklaryňam demokratiýalaşmagy gerek. Globallaşmagyň çuňlaşmagynyn dowam etidirilmegi bilen bir hatarda «glonal oba» düşünjesi barha açık ýagdaýa öwrüldi.

Hytaýyň döwlet ýolbaşçysy Si Szinpin halkara jemgyýetiň ösüş ugruna parallelikde «adamzadyň umumy gelejegi jemgyýetçiligini» kemala getirmegi teklip etdi.

«Global obanyň» ýasaýjylary ýurtlarynyň obýomy nähili bolanda, demokratiýadan peýdalanmaly.

Hemmeleriň «global obanyň» demokratik sistemanyň formulýasiýasyna we gepleşiklere gatnaşmaga haky bardyr.

BMG-nyň şertnamasy halkara gatnaşyklarda umumy ýörelgä eýermelidir. Şol sanda halkara hukuk kadalary režimiň esasy gollanmasy bolmalydyr.

Giň gerimli sala salyşlyk, umumy gatnaşyk we ikitaraplaýyn bähbit düşunjelerine eýerilmeli. Hakyky manydaky köptaraplylyk oňlanmaly, howpsuzlyk we ösüş üçin bilelikde hereket etmeli.

Şu günüň dünýäsinde ýurtlar dürli jemgyýetçilik sistemalaryna,

dürli ideologiýalara, dürli medeniýetlere, dürli ösen derejelere eýedir. Emma bu sistemalar demokratiýany «hususylaşdyrmak», «emeli» bölünişikler, «ownuk halkalary» emele getirmek we topar syýasaty üçin bahana hökmünde ulanylmaly däldir.

Parahatçylykly dünýä dürli-dürli medeniýetleri öz içine almalydyr we şol bir ýagdaýda durnukly düzgünde dürli sistemalary düzümine girizmelidir.

Ýurtlar diñe ikitaraplaýyn sylag-hormata, iki tarapa-da bähbitli halkara gatnaşyklara, hyzmatdaşlygyň we koordinasiýanyň güýçlendirilmegine gönükdirmek arkaly adamzadyň geljegi üçin parahatçylykly, sagdyn, köpöwüşginli öñe gidişligi ösdürrip bilerler.

Çen WEÝKIN,

Hytaýyň Saud Arabystany patyşalygyndaky adatdan daşary we doly ygtyýarly ilçisi.

«Şarku'l Avsat» gazeti, 04.12.2021 ý. Publisistika